

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ
УКРАЇНСЬКІЙ (РОСІЙСЬКІЙ) МОВІ**

Розглядаються методичні підходи у розвитку творчих можливостей студентів-іноземців; представлені тексти науково-інформаційного змісту.

One of the methodical approaches in the development of the creative possibilities of the foreign students; the scientific informational texts are presented.

У даній статті у загальному вигляді ставиться проблема формування в іноземних студентів спроможності до участі у міжкультурній комунікації при навчанні їх іноземній (російській чи українській) мові у діалозі культур. Це передусім передбачає ознайомлення з культурою та історією іншого суспільства, розуміння того загального, що є у народів різних країн, засвоєння країнознавчої інформації.

Проблеми міжкультурної комунікації та формування лінгвокультурологічної компетенції знайшли висвітлення у багатьох дослідженнях і публікаціях, у тому числі, Є. Верещагіна, В. Костомарова, А. Бердичевського, Є. Пасова, О. Митрофанової та інших.

Мету даної статті являє пошук нових методичних підходів у практиці розвитку творчих можливостей студентів-іноземців, нових прийомів роботи з мовленнєвими та культурологічними одиницями, їх впровадження у навчальний процес та аналіз.

В умовах змін, що відбуваються в економіці, політиці та інших соціальних сферах життя України, навчання іноземній (російській, українській) мові передбачає не тільки засвоєння лінгвістичних знань, вмій та навичок і навіть не тільки енциклопедичне опанування країнознавчої інформації щодо географічних і історичних понять і явищ, а й формування спроможності до участі у міжкультурній комунікації. Такий аспект навчання дозволяє студентам-іноземцям ознайомитися з соціальною культурою іншого суспільства, різними видами державного устрою, життям і побутом ровесників, зрозуміти те загальне, що є у народів, які належать до різних культур, сприйняти їх прагнення до сумісної діяльності при рішенні актуальних проблем сучасного життя.

Формування міжкультурної компетенції, як вважають Є.М. Верещагін та В.Г. Костомаров, передбачає в першу чергу оволодіння еквівалентною, безеквівалентною та фоновою лексикою.

Згідно з їх класифікацією, це: *загальнолюдські поняття, специфічні поняття*, притаманні всім членам певної етнічної та мовної громади, *соціально-групові фонові* знання, тобто знання, притаманні даній соціальній групі (лікарів, інженерів, педагогів і інших професійних груп), *соціально діалектологічні* (мова тусовок, СМІ, сленг окремих неформальних молодіжних груп) та *регіональні* знання, що пов'язані з особливостями регіонів.

Зрозуміло, що вузівська програма не передбачає навчання іноземних студентів особливостям професійного спілкування чи місцевим говіркам, тому першочергову увагу необхідно приділяти саме оволодінню лексикою другої групи.

Безперечно, формування лінгвокультурологічної компетенції починається зі створення всебічно привабливого уявлення про країну, мова якої вивчається. Інформація про Україну, яка пред'являється студентам-іноземцям, неоднорідна, варіативна за своїм складом, рухлива. Її відбір залежить від мети навчання, комунікативних потреб і пізнавальних інтересів. Це так звана *предметна* інформація. Друга частина інформації – *фонові* знання, в яких закарбований соціально-детермінований досвід носіїв мови та культури, моральні цінності українського народу.

Важливим джерелом цих знань можуть бути навчальні тексти, які містять інформацію про доісторичний період, історію розвитку українознавства від часів Київської Русі до сьогодні.

При цьому для формування інтелектуальних та лінгвокраїнознавчих можливостей іноземних студентів широко використовуються науково-інформаційні тексти, які відображають історико-культурні, географічні, економічні та соціально-побутові особливості країни та регіонів, із яких іноземці прибули, а також тієї країни, де зараз вони живуть і навчаються. Наприклад, китайські студенти через зіставлення культури давнього й сучасного Китаю й України знайомляться з історією, побутом та культурними традиціями України.

Найчастіше на практиці використовуються тексти про історію виникнення і розвитку Київської Русі, про звичаї слов'ян за часів Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, гетьмана Богдана Хмельницького тощо. Навчальний момент при ознайомленні з цими текстами, природно, є головним, але не слід забувати також про їх виховний вплив. При читанні, наприклад, “Повчання Володимира Мономаха” треба відмітити високі моральні принципи давніх слов'ян, самого київського князя Володимира: “Куди б Ви не їхали, не давайте Вашим отрокам причиняти зле ні селам, ні посівам, щоб люди не проклинали Вас. Брехні остерігайтесь, і пияцтва, і облуди, від цього душа гине і тіло...”

Про доброзичливість і гостинність слов'ян, про їх повагу до батьків і милосердя до слабких свідчить такий мікротекст: “Найбільше поважайте гостя, звідки б він не прийшов: проста людина, чи знатна, чи посол. Якщо не можете одарити його подарунком, то пригостіть його їжею і питвом, а він, подорожуючи далі, прославить Вас у всіх землях добром чи злою людиною... Хворого провідайте, померлого проведіть в останній путь, тому що всі ми смертні...”

Викликають зацікавленість у іноземців відомості з особистого життя київських князів, риси їх характеру: людяність, мудрість й самоповага. Приміром, Звертання князя Володимира до своїх сучасників і нащадків сприймається як подібне до повчань китайських філософів та імператорів.

Найбільше впливають на слухачів повчальні слова князя: “Не судіть мене, діти чи хто інший, хто прочитає моє “Слово...” Не хвалю я ні себе, ні своєї сміливості, а хвалю я силу Творця і прославляю його за те, що він мене, грішного й слабого, стільки літ охороняв від смертельної небезпеки і не лінював мене створив, а на всякі людські діла достойним”

Використовуючи такі тексти для аудиторного й самостійного читання, ми не тільки розширюємо лінгвокультурологічну компетенцію студентів, але й досягаємо розвиваючої та виховної мети у розвитку їх творчих можливостей.

Актуальною темою на заняттях є також історичне минуле Придніпровського краю та Запорізького козацтва. Ознайомлення з історією виникнення та розвитку запорізького козацтва, як правило, проводиться перед екскурсією до Запоріжжя.

Після подання лексико-граматичного матеріалу з конкретної теми й ознайомлення з текстами ставляться та даються відповіді на питання про раціональність зародження козацтва у середині XV століття, коли необхідно було захищати південні степи краю від грабіжницьких нападів ногайських татар, що підкорилися кримському ханству й розташувалися на Дикому Полі. Найбільш сміливі, волелюбні й мужні українські селяни, не бажаючи терпіти кріпосницький лад і владу чужинців, поселялись на спустошених землях над Дніпром і Південним Бугом. У заселених степах селяни займались землеробством, рибальством, тваринництвом, бджільництвом. Переселенці були вимушені постійно давати відсіч нападам ворогів, тому працю на землі поєднували з озброєною боротьбою.

Потім цих людей почали називати “козаками”, що в перекладі з тюркської мови означає “вільна, незалежна, озброєна людина”.

Під час ознайомлення з текстами увага студентів привертається до таких фактів: козаки об'єднувались на основі взаємодопомоги, щоб захищати своє житло, господарство, сім'ї. Так поступово створювалось Запорізьке військо з його залізною дисципліною й відданістю присязі. Студенти пізнають, що Запорізька Січ була своєрідною українською

воєнною академією, через котру пройшли всі українські полководці, козацькі гетьмани, отамани і полковники.

Ця інформація про виникнення козацтва як Збройних Сил України доповнюється історико-художніми текстами, відповідним ілюстративним матеріалом, телерадіопередачами, театральними виставами про розвиток ремісництва у козаків, про їх звичаї та побут. Подорож до Запорізької Січі, до Хортиці, до музею, до козацьких місць доповнюють відомості, з якими студенти ознайомились під час екскурсійної подорожі.

Популярні у іноземців екскурсії до історико-краєзнавчого музею Дніпропетровщини, до меморіального дому-музею академіка Д.І. Яворницького, де жив і працював відомий український вчений, археолог, письменник, ім'я якого перш за все пов'язане з вивченням і популяризацією історії, культури та побуту запорізького козацтва.

Разом з текстами відпрацьовуються вміння виявляти країнознавчі знання та виділяти країнознавчі об'єкти. Наприклад, слова: *феодалний, кріпосництво, пошлюбитися, усобиця, князівство, отаман, гетьман, козак, бунчук*, безумовно, потребують історичного коментарю. Звертають увагу студентів-іноземців на слова з національно-культурним компонентом, вербальні одиниці мовного етикету, національно-специфічні невербальні засоби спілкування, афористику тощо.

Саме безеквівалентна лексика, яка містить інформацію про країну, її культуру і побут народу, вкрай важлива для підвищення лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів. Це можуть бути:

1. Назви предметів і явищ традиційного побуту: *борщ, вареники, галушки, плахта, свитка, чоботи, шаровари, макітра, левада, полонини, вишиванка.*
2. Слова, пов'язані з релігійним життям: *Великдень, Спас, Вербна неділя, Водохреща, святвечір, Благовіщення, Масляна, Миколи, Хрещення, хрестини, щедрування, засівання.*
3. Знаки-символи: *тризуб, берегиня, оберіг, рушник, калина.*
4. Слова з фольклору: *русалка, лісовик, мавка, домовик, відьма, водяник.*
5. Слова неукраїнського походження: *козак, гетьман, хан, шляхта, ярмарок, гайдамаки.*
6. Історизми: *князь, скіфи, курган, половці, печеніги, боян, булава, отаман, бунчук, кобзар, писар, хорунжий, сотник, курінь, універсал.*
7. Лексика фразеологічних одиниць: *ні се ні те, ні рак ні риба, ні швець ні жнець* (про людину невизначених здібностей), *накивати п'ятами, дати ходу, взяти ноги на плечі* (швидко зникнути, тікати), *впало в око* (привертати увагу).

Для читання й аудіювання доцільно використовувати тексти з підручників, художніх творів певної тематики, з періодичних видань, ілюстративний матеріал (листівки, мапи, меню, рекламні проспекти, розклад руху потягів, програми телебачення, візитки, предмети та явища повсякденного життя).

Робота над лінгвокраїнознавчим матеріалом сприяє удосконаленню системи прийомів роботи над тим чи іншим аспектом мовлення, при цьому змінюються прийоми роботи з лінгвокраїнознавчою наочністю, удосконалюються технічні прийоми роботи зі словом. Це сприяє, з одного боку, підвищенню інтересу до предмету, з іншого – створює позитивну мотивацію при засвоєнні мовних засобів і придбанні лінгвокультурознавчої інформації за допомогою й на підставі цих засобів.

Пошук у цьому напрямку є основою для розвитку комунікативно-діяльного та комунікативно-орієнтованого підходу до навчання, зумовлює підвищення рівня комунікативної компетенції іноземців, формує їх творчі можливості, розвиваючи навички монологічної та діалогічної мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческий аспект учебника русского языка для иностранцев // Вопросы страноведения в учебниках русского языка – МАПРЯЛ. – М., 1973.

2. Власова Е.Л. Страноведческая информация в процессе обучения различным аспектам языка / Обучение научных работников иностранным языкам. – М., 1984. – С. 64-70.
3. Гальперин Е.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М., 1981.
4. Грушевский М. История Украины. – К., 1993.
5. Леонтьев А.А. Принцип коммуникативного сегодня // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 12. – С. 29-38.
6. Митрофанова О.Д. Итоги работы конгресса в области методических проблем обучения / Русский язык за рубежом. – № 6. – 1986. – С. 49-52.

УДК 372.853

І.Т. Богданов

ПРАКТИКУМ ІЗ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЗАДАЧ ТЕХНІЧНОГО ЗМІСТУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті презентовано авторську роботу – навчальний посібник для самостійної роботи “Електрика та магнетизм. Збірник задач, вправ і тестів. Практикум” (автори А.В. Касперський, І.Т. Богданов) та описано засади її створення та використання в навчальному процесі.

The authors work – training appliance is represented in this article. Electrics and magnetism. The set of tasks, exercises and tests. Practical work. (the authors: A. Kaspersry, I. Bogdanov). The principles of invention of this work and its using in education process are described.

Підписання Україною в 1997 р. Лісабонської конвенції та узгодження національних освітніх систем з принципами Болонської декларації, що створює інтернаціональні умови в сфері вищої освіти зумовлює модернізацію вітчизняної освітньої діяльності в контексті європейських вимог, а саме інтенсифікує перехід на кредитно-модульну систему організації навчально-виховного процесу у вищій школі, у тому числі вищій педагогічній, актуалізуючи створення інноваційного покоління навчально-методичного забезпечення навчальних курсів, що загалом на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій має забезпечувати формування майбутніх фахівців, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, бути конкурентоспроможним на сучасному світовому ринку праці та послуг.

Розв'язання зазначеної проблеми ми вбачаємо у використанні таких підходів до створення навчально-методичного забезпечення, що забезпечували б реалізацію принципу цілісності проєктованої педагогічної системи, що відбиває єдність основних її елементів, таких, як освітня мета, зміст, дидактичний процес і форми організації навчання. Означений підхід до організації навчання забезпечує більш глибоке й свідоме сприйняття навчальної інформації студентом, підвищує його розумову активність, створює умови для гуманізації взаємодії викладача і студента. У викладача з'являється можливість упроваджувати в практику роботи активні форми організації навчального процесу, у тому числі модульного навчання, яке ґрунтується на інтеграції принципів модульності, самоорганізації й контекстності, що має забезпечити гарантію формування фахової компетентності майбутніх учителів.

Проблемі створення навчально-методичного забезпечення навчання фізиці нового покоління приділяло увагу багато вчених-методистів, зокрема Атаманчук П.С., Касперський А.В., Коршак Є.В., Ляшенко О.І., Савченко В.Ф., Сергієнко В.П., Сиротюк В.Д., Сусь Б.А., Шарко В.Д., Шут М.І. та багато інших, які є авторами багатьох сучасних підручників (посібників) з фізики та методики навчання фізики. Але, на нашу думку, у деяких роботах не достатню увагу приділено практичному значенню розглянутих явищ.